

Kârlılığa etki eden içsel ve dışsal faktörler: BIST banka endeksi örneği

Ersan Özgür*

*Dr., Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kamu Denetçiliği Kurumu, Ankara, 06680 Türkiye. Eposta: ersanozgur@yahoo.com.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6165-4556>

MAKALE BİLGİSİ

Geliş: 07.03.2025
Kabul: 10.06.2025
Çevrim içi kullanım
tarihi: 28.06.2025
Makale Türü: Araştırma
makalesi

Anahtar Kelimeler:
Kârlılık, bankalar,
panel veri analizi,
borsa İstanbul

ÖZ

Bankalar, finansal aracılık işlemleri dolayısıyla ülke ekonomisinin kalkınması ve büyümesi için önemli bir konuma sahiptirler. Bu düşünceden hareketle, Türkiye finans sistemine verdiği katkı itibarıyla bankaların aktif kârlılığın ve özkaynak kârlılığın etki eden içsel ve dışsal faktörlerin belirlenmesi amacıyla panel veri analizi uygulanmıştır. Bu çalışmada, Borsa İstanbul'da işlem gören 11 banka örneklem olarak kullanılmış olup, dönemsel olarak 2010-2023 yılları itibarıyla analiz gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, gerek aktif kârlılığı gerekse de özkaynak kârlılığı bağımlı değişken olarak kurulan modellerin % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiki yönden anlamlı olduğu, her iki model açısından faktörlerin etkisi itibarıyla; içsel değişkenlerden faiz geliri oranı, dışsal değişkenlerden ise kişi başı gayri safi yurt içi hasıla ile enflasyon artarken bankaların aktif kârlılıkları ve özkaynak kârlılıkları da artmakta olduğu, içsel değişkenlerden faiz giderleri/toplam aktifler oranı dışsal değişkenlerden de dolar kuru artarken bankaların aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığının azalmakta olduğu belirlenmiştir. Yapılan bu çalışma bankacılık sektörü ile ilgili kârlılığa etki eden faktörlerin tespit edilmesine ilişkin özgün bir araştırmadır.

Internal and external factors affecting profitability: BIST bank index case

ARTICLE INFO

Received: 07.03.2025
Accepted: 10.06.2025
Available online: 28.06.2025
Article type: Research
article

Keywords:
Profitability, banks,
panel data analysis,
Borsa İstanbul stock
market

ABSTRACT

Banks play a crucial role in the development and growth of the country's economy due to their financial intermediation operations. Based on this idea, this paper evaluates the outputs of a panel data analysis application to determine the internal and external factors affecting the return on assets and return on equity of banks, in terms of their contribution to the Turkish financial system. In this study, 11 banks whose shares are traded at the Borsa İstanbul stock market were used as a sample, and the analyzed time window is from 2010 to 2023. In ferring from the analysis results, it is seen that the models established with both asset profitability and return on equity as dependent variables are statistically significant at the five percentage significance level, and in terms of the effect of the

factors in terms of both models; it has been determined that while the interest income rate, which is one of the internal variables, and inflation rate and gross domestic product per capita, one of the external variables, the asset profitability and return on equity of the banks are also increasing, interest expenses to total assets ratio, which is the internal variable, and the dollar exchange rate, which is the external variable, is decreasing, while the asset profitability and return on equity of the banks are decreasing. This study is novel in researching and determining the factors affecting profitability in the banking sector.

1. Giriş

Bankalar, faaliyetleri itibarıyla genel olarak fon fazlası olan ekonomik birimlerden fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere fon transferinin gerçekleştirilmesine aracılık eden organize olmuş birimlerdir. Bu faaliyetleri itibarıyla özellikle işletmelerin üretim yapabilmesi yönünden ülke ekonomisinin gelişmesi ve büyümesi ile üretim imkânlarının artmasına ve istihdam alanlarının genişlemesine katkı sunarlar. Finansal sistemin önemli bir unsuru olan bankalar ülke ekonomisinin mali yönden işlerliği için faaliyette bulunurlar. Fon transferi gerçekleştirerek komisyon alan bankalar esas itibarıyla özkaynaklarını, topladıkları mevduatları ve diğer yabancı kaynakları faiz kazancı elde etmek için kullanarak değerlendirirler. Bankacılık sektörü toplumun tüm kesimleri için kaynak sağlayan bir yapıdadırlar. Bu yönüyle; hanehakını, hizmet üreten firmaları, mal üreten fabrikaları, kamu hizmeti gören devlet kurum ve kuruluşları velhasıl tüm kişi ve kuruluşları finanse etmesi ile genel ekonominin belkemiğidir. Bu durum bankaların istikrarlı bir yapıya sahip olmalarını ve kâr elde etme potansiyelinin bulunmasını gerektirmektedir. Bankaların yapmış oldukları faaliyetler dolayısıyla belirli maliyetleri bulunmaktadır ve başka işletmeler gibi kâr elde etmek için faaliyette bulunurlar. Bankaların ortakları yönünden aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı önemli göstergelerdir. Ülke ekonomisinin gelişmesine ve büyümesine katkı sağlayan kuruluşlar olmaları dolayısıyla analiz edilmeleri ve değerlendirilmeleri genel ekonomi için önem arz etmektedir (Gülen, 2015, ss. 4-25).

Bankaların sunduğu hizmetler genel olarak; finansal aracılık işlevi, likidite sağlama işlevi, fon birikimi sağlamak suretiyle yatırımların finansmanına destek işlevi, vade uyumunun sağlanması işlevi, para politikalarının etkinliğini sağlama işlevi, ödemelere aracılık ve kredi sağlama işlevi ile ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesine destek işlevi şeklinde sıralanabilir (Küçükbay, 2017, ss. 137-138). Bankalar belirtilen işlevleri yerine getirirken her işletmede olduğu gibi kâr amacını da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kârlılık terim olarak işletmelerin belirli bir dönemde elde ettikleri gelirin aynı dönemde kullandıkları sermayeye oranı olarak tanımlanabilir. Finansal sistemin önemli bir unsuru olan bankaların fon transferleri yönünden aracılık işlevini yerine getirmesi ve yatırımlara kaynak sağlama için kâr elde ederek varlığını sürdürmesi gerekmektedir (Kırkiç, 2018, s. 3).

Bankalar finansal aracılık faaliyetleri kapsamında bazı risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu riskler; likidite riski, faiz oranı riski, kredi riski ve kur riski bunlardan bazılarıdır. Belirtilen risklere karşılık gelir elde etmek ve sürekliliklerini sağlamak için faaliyette bulunurlar. Elde edilen gelir kar veya zarar olarak ortaya çıkmakta olup, bankanın performansını ve verimliliğini ifade etmektedir. Kârlılığın tespit edilmesi banka ortakları açısından önem arz etmektedir. Böylece, banka için sağladıkları sermayenin kârlı olup olmadığı veya ne kadar verimli şekilde işletildiği hakkında bilgi sahibi olurlar. Kârlılık ile ilgili verilere dayalı olarak planlar hazırlanabilir kısa vadeli ve uzun vadeli stratejiler geliştirilebilir. Bu stratejiler sadece düşük görülen kârın artırılması için değil, aynı zamanda makul kabul edilen kârlılık oranlarının korunması için de gereklidir (Sönmez, Zontul ve Bülbül, 2015, s. 10).

Bankaların aktif kârlılığı, hem bankaların sürdürülebilirliğinin sağlanması hem de genel ekonominin işleyişinin duraksamadan devam etmesi için finansal yapı açısından önem arz etmektedir. Başka sektördeki işletmelerden farklı olarak bankaların kârlılığı, başarısızlığı ve riski tüm finansal sistemi etkileme durumu söz konusu olabilmektedir. Kârlılık aynı zamanda bankaların sektördeki başka bankalara göre konumunun belirlenmesini ve yönetim kalitesinin tespit edilmesini sağlamak için gösterge niteliğindedir. Kârlılığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi banka yönetimine gelecek

yönelimleri için kârlılığın artırılması yönünde strateji geliştirmesine hizmet edebilir (Dizgil, 2017, s. 33).

Özkaynak kârlılığı, banka ortaklarının sermayeleri karşılığı ne kadar kâr elde edildiğini gösteren bir orandır. Bu oran bir bakıma yönetim performansının göstergesidir. Özkaynak kârlılığının yüksek çıkması banka kaynaklarının verimli kullanıldığı anlamına gelmektedir. Özkaynak kârlılık oranı ülkede yaşanan enflasyon oranından önemli ölçüde etkilenmektedir (Erbir, 2020, s. 50).

Türk bankacılık sektörü Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren günümüze kadar gelen ülke ekonomisi açısından önemli ve köklü bir sektördür. Bankacılık sistemi genel ekonomi açısından yapılan yatırımlara yönelik desteği dolayısıyla kalkınmanın ve büyümenin etkili unsurlarından biri olagelmıştır. Bankacılık sektörü Türkiye’de 1980 sonrasında önemli değişimler yaşamış olup, bu değişim hareketi bankalar için çağın gereklerine ve dünyanın genel gidişine uyum sağlamaya destek olurken bazı risk ve fırsatları da beraberinde getirmiştir (Güler, 2019, s. 175).

2024 yılı itibarıyla aktif büyüklüklerine göre, finansal sektörde bankacılık sektörünün payı yüzde 73,1 olarak gerçekleşmiştir. (TBB, 2025, s.47) Yapılan tüm bu açıklamalar bankaların genel ekonomi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu düşünceden hareketle Türkiye finans sistemine verdiği katkı itibarıyla bankalarının aktif kârlılığına ve özkaynak kârlılığına etkide bulunan içsel ve dışsal faktörlerin belirlenmesi yönünden panel veri analizi uygulaması yapılması değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, Borsa İstanbul kapsamında işlem gören bankaların aktif kârlılığına ve özkaynak kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörlerin 2010-2023 dönemi analiz edilecek olup; öncelikle literatür taramasına yer verilecek, daha sonra araştırma çalışmasının metodolojisi bağlamında panel veri analizi ile ilgili bilgiler verilecek, daha sonra yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

2. Literatür taraması

Literatür taraması yapılmış olup, bankacılık sektörü kapsamında gerçekleştirilmiş bulunan özellikle aktif kârlılığına ve/veya özkaynak kârlılığına etki eden faktörlerin tespit edilmesi yönünden yöntem olarak panel veri analizi kullanılan çalışmalardan erişilen ve Türk Bankacılık sektörü ile ilgili yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Kaya (2002), Türkiye’de faaliyette bulunan 1997-2000 döneminde mevcut kamu bankaları ve özel bankalarının verileri ile panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Çalışmasında bağımlı değişkenler; aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve net faiz marjı olup bağımsız değişkenler ise değişik mikro ve makro değişkenler kullanılmıştır. Özkaynak kârlılığı ile ilgili olarak; likidite, yabancı para pozisyonu, menkul değerler cüzdanı, krediler ve piyasa payı ile anlamlı ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Özkaynak kârlılık değişkeninde %10 anlamlılık düzeyinde mikro belirleyicilerden likidite, özkaynaklar, personel harcamaları ile mevduatlar; makro belirleyicilerden ise konsolide bütçe açığı ve enflasyon yüksek bir etki gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Atasoy (2007), çalışmasında Türk bankacılık sektörü kapsamında 1990-2005 döneminde gelir-gider yapısını ve kârlılığını etkileyen faktörleri panel veri regresyonu kullanılarak incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre; özkaynakların toplam aktiflere oranı ve enflasyon oranı aktif kârlılığı pozitif etkilediği, bankacılık sektörü yoğunlaşma oranının, sektörün aktif büyüklüğü milli gelire oranının, duran varlıklar ve özel karşılıklar maliyetlerinin toplam aktiflere oranı ise Aktif Karlılığı negatif etkilediği belirlenmiştir.

Ata (2009), 2002-2007 döneminde Türk bankalarının kârlılığını panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada sonucuna göre; GSYİH’da banka payının, banka büyüklüğünün bankaların kârlılığında pozitif etkiye sahip olduğu; sermaye yeterliliği oranının ise kârlılığı negatif yönde etkilediği belirlenmiştir.

Çerçi (2011), çalışmasında, Ocak 2003-Mayıs 2010 ayları arasında mevcut 32 bankanın net faiz marjı ile aktif kârlılığa etki eden içsel ve dışsal faktörlerin belirlenmesi için En Küçük Kareler tahmin yöntemi ile analiz gerçekleştirmiştir. Sonuçlara göre; aktif kârlılığın, toplam krediler/toplam mevduat oranı ve faiz dışı gelirler/ toplam aktifler oranından pozitif etkilendiği, öte yandan faiz dışı giderler/ net kâr oranından ise negatif etkilendiği belirlenmiştir.

Gündoğdu ve Aksu (2011), sınır testi yöntemini kullanarak mevduat bankacılığında kârlılık ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın neticesinde; reel faiz oranlarının uzun vadede aktif kârlılığa pozitif yönde, sermaye kârlılığı üzerinde negatif yönde, kısa dönemde her iki değişkenle pozitif yönde ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Fiyatlar genel düzeyi ile aktif ve sermaye kârlılığı arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Akbaş (2012) çalışmasında makroekonomik faktörlerin Türkiye'deki bankaları nasıl etkilediğini 2005-2010 yılları verileri ile incelemiştir. Çalışmanın sonucunda enflasyon ile aktif kârlılığı arasında anlamlı ve ters yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çakırcalı (2015), çalışmasında Çoklu Doğrusal Regresyon ve Stepwise Regresyon analizi yöntemi kullanarak Türk bankalarının makroekonomik değişkenler ve kârlılık ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre; sanayi üretim endeksi, dolar kuru, özkaynak kârlılığı aktif kârlılığı ve ödenmiş sermaye kârlılığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Ayaydın ve Karakaya (2014) çalışmalarında Türk bankacılık sektöründen 2003-2011 döneminde 23 mevduat bankasını örneklem olarak kullanmışlardır. Çalışma dinamik panel veri analizi yapılmış olup, banka sermayesinin özkaynak kârlılığını negatif yönde etkilediği öte yandan faiz gelirini ise olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Samirkaş, Evcı ve Ergün (2014) Ocak 2003-Haziran 2012 dönemine ilişkin mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri belirlemek üzere içsel faktörlerle dışsal faktörleri çoklu doğrusal regresyon analiziyle test etmişlerdir. Bulgulara göre, bankaların aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı; faiz dışı gelirler/ aktif toplamı oranından ve özkaynak/toplam aktif oranından pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Sarıtaş, Uyar ve Gökçe (2016), 2005-2013 dönemi 11 banka kapsamında gerçekleştirdiği çalışmasında dinamik panel veri modeli kullanmış olup, elde edilen sonuç itibarıyla; mevcut enflasyon oranının özkaynak kârlılığına anlamlı ve pozitif yönde etkidiği belirlenmiştir.

Karakuş ve Küçük (2016) çalışmalarında katılım bankalarının kârlılığına etki eden makroekonomik faktörler ile bankalara özgü içsel faktörleri tespit etmek için yaptıkları analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, ABD doları efektif satış kuru, tüketici fiyat endeksi, gayri safi yurt içi hâsıla ve duran varlıkların aktif toplama oranı ile her iki kârlılık değişkeni arasında negatif yönlü, çalışan sayısı ile kârlılık göstergeleri arasında ise pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir.

Dizgil (2017), çalışmasında bankacılık sektöründe mevcut mevduat bankalarının kârlılığına etki eden mikro faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. 2009-2017 döneminde aktif büyüklüğü yönünden ilk 10 bankanın verileri ile panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın neticesinde; her iki modelde de sermaye yeterlilik oranının banka kârlılığına pozitif etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bir başka sonuç ise; her iki modelde faaliyet gideri oranının kârlılık oranlarına negatif etkide bulunduğu belirlenmiştir.

Küçükbay (2017), çalışmasında, Türk bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri panel veri analizi ile araştırmıştır. Uygulama çalışmasında Türk bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörler ile Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkelerdeki mevcut bankalarda kârlılığı etkileyen faktörler karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışmada, Türk bankalarında aktif kârlılık üzerinde sermaye oranı ve banka büyüklüğünün etkisinin bulunduğu; net faiz marjı değişkeni üzerinde ise kredi oranı ve sermaye oranının etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Yüksel, Mukhtarov, Mammadov ve Özsarı (2018) 1996-2016 döneminde eski SSCB'ye bağlı 13 ülkenin bankacılık sektörünü statik panel veri analizi ve dinamik panel veri analizi yöntemi ile incelemiş olup, bulgulara göre özkaynak kârlılığı ile sermaye yeterlilik oranı arasında negatif ancak anlamsız bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kırkiç (2018), çalışmasında tüm mevduat bankalarında kârlılığı etkileyen içsel ve dışsal faktörleri belirlemek için panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre bankaların kârlılıkları ile ilgili olarak; alınan kredilerin toplam aktiflere oranı, faiz dışı gelirler (net) in toplam aktiflere oranı ve faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı değişkenlerinin pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu; faiz giderlerinin toplam aktiflere oranı, diğer faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı,

Amerika Birleşik Devletleri dolar kuru değişkenlerinin negatif ve anlamlı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yıldız (2018), çalışmasında, Aralık 2005 ve Aralık 2016 döneminde mevcut bankaların kârlılığını etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla panel veri analizi uygulamıştır. Uygulama neticesinde; özkaynaklar/aktiflerin ve faiz dışı gelirler/aktiflerin yükselmesinin aktif kârlılığı oranı üzerinde pozitif etkili olduğu tespit edilmiştir. Ancak, krediler/aktifler oranının özkaynaklar kârlılığı üzerinde negatif etkili olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan Net Faiz Gelirleri/Toplam Gelir oranı ile ilgili istatistiki anlamlı etki tespit edilememiştir.

Aydın (2019), Türk bankalarının kârlılığına etki eden faktörleri panel veri analiz ile belirlemeye çalıştığı araştırmanın sonucunda; kredi riski ile aktif kârlılığı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu, likidite riski ile kârlılık göstergeleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı, faaliyet giderlerinin her iki kârlılık ölçüsü üzerindeki etkisi negatif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu, net faiz geliri değişkeni ile her iki kârlılık göstergesi arasında pozitif bir ilişki olduğu ancak bu ilişki sadece özkaynak kârlılığı modelinde anlamlı olduğu, faiz dışı gelir kalemlerindeki artış kârlılık göstergelerini pozitif yönde etkilemekte olduğu, ekonomik büyüme değişkeninin kârlılık göstergeleri üzerindeki etkisi her iki modelde de pozitif bulunmasına rağmen bu etki sadece aktif kârlılığı modelinde anlamlı olduğu, enflasyon oranı ile kârlılık ölçüleri arasında pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Güler (2019), 2015-2018 yılları arasında 14 çeyrek dönemi içerecek şekilde üç katılım bankası ile aktif büyüklükleri itibarıyla ilk dört mevduat bankasını kapsayan, uygulama çalışması yapmıştır. Bu çalışmada bağımlı değişken olmak üzere özkaynak kârlılığını ve aktif kârlılığını kullanmıştır. Banka kârlılığını etkilemesi öngörülen çok sayıda içsel faktör bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak, Faiz Geliri (Gideri)/Toplam Aktif değişkeni kârlılık üzerinde pozitif, Sermaye Yeterlilik Oranı ve Takipteki Kredi/Toplam Krediler kârlılık üzerinde negatif etkiye sahip olurken Borç/Toplam Aktif, Toplam Kredi/ Toplam Aktif, Özkaynak/Toplam Krediler ve Toplam Aktifin Doğal Logaritması kârlılık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Akgüneş (2021) 2008-2019 dönemi kapsamında BIST Banka endeksinde bulunan bankaların kârlılıklarının finansal risk ve makroekonomik değişkenler ile olan ilişkisini araştırdığı çalışmanın sonucunda; enflasyon ve likidite riskinin banka kârlılığını arttırdığı ancak piyasa kapıtilizasyonu ve kredi riskinin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusunu elde etmiştir.

Demirel, Koçyiğit ve Kevser (2021) 2005-2017 döneminde BIST'te işlem gören bankaları regresyon yöntemi kullanarak finansal performansı ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu çalışmanın sonucuna göre; özkaynak kârlılık oranı (ROE) ile enflasyon oranı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çalışma kapsamında değerlendirilebilecek literatürde yer alan ve başka ülkelerdeki banka örneklemi ile yapılan analizleri içeren çalışmalar ise aşağıda özetlenmiştir.

Athanasoglou, Brissimis ve Delis (2008), Yunanistan'da 1995-2001 döneminde faaliyette bulunan bankaların kârlılığına etki eden faktörlerin belirlenmesi kapsamında yapmış olduğu çalışmada; enflasyonun banka kârlılığı üzerinde pozitif etkide bulunduğunu ve sermaye büyüklüğü ile işgücü verimliliği değişkenlerinin banka kârlılığını pozitif yönde etkilediğini bulmuşlardır.

Sufian ve Habibullah (2009), çalışmalarında 1997-2004 yıllarında Bangladeş'te bulunan otuzüç adet mevduat bankasının ait verileri kullanarak bankaların performansını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Araştırmada makroekonomik değişken olarak enflasyon oranının bankaların kârlılığına olumsuz yönde etkide bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Riaz ve Mehar (2013), Pakistan'da faaliyette bulunan 32 mevduat banka kapsamında aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı oranlarının bağımlı değişken olarak kullanıldığı çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre; aktif kârlılığı ile özkaynak kârlılığı değişkenleri kredi riski ve faiz oranı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Trujillo-Ponce (2013), İspanyol bankacılık sektöründen 89 banka örneklemi ile 1999-2009 dönemi kapsamında yapılan çalışmada dinamik panel veri analizi kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına

göre, enflasyon ile kârlılık arasında pozitif yönde bir etki olmakla birlikte özkaynak kârlılığını ile negatif yönde etki olduğu belirlenmiştir.

İslam ve Nishiyama (2016) 1997-2012 döneminde Bangladeş, Hindistan, Nepal ve Pakistan bankacılık sektöründen 259 ticari bankanın örneklem olduğu çalışmada dinamik panel veri analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre aktif kârlılığı banka sermayesinden pozitif yönde etkilendiği ancak özkaynak kârlılığının ise negatif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

3. Metodoloji

3.1. Çalışmanın amacı, kapsamı ve önemi

Çalışmanın amacı seçilmiş bankalarda kârlılığı etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul'da Bankacılık Endeksinde işlem gören 12 banka araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örnekleme yer alan 12 bankadan Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin katılım bankası olması ve kar tanımının diğer bankalardan farklı olması nedeniyle analiz kapsamı dışında bırakılmıştır. Tablo 1'yer alan araştırma örnekleminde yer alan bankalara ilişkin yıllık verilere Türkiye Bankalar Birliği tarafından oluşturulan Türkiye'de Bankacılık Sistemi Seçilmiş Rasyolar istatistik raporlarından elde edilmiş olup, 2010-2023 yılları arasındaki 14 yıllık dönemi kapsamaktadır. Böylece araştırmanın kapsamı (n=11 ve t=14) 154 gözlemden oluşmaktadır. Türkiye Bankalar Birliğinden elde edilen veriler excel yardımı ile işlenerek analize hazır hale getirilmiş ve verilerin analizi Stata 17 programıyla panel veri analizi uygulamak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın banka kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörleri birlikte incelemesi nedeniyle alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 1

Araştırma örneklemi

Sıra Numarası	Banka Adı
1	Akbank T.A.Ş.
2	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
3	QNB Finansbank A.Ş.
4	ICBC Turkey Bank A.Ş.
5	Şekerbank T.A.Ş.
6	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
7	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
8	Türkiye İş Bankası A.Ş.
9	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.
10	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
11	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

3.2. Çalışmanın yöntemi ve modeli

Çalışmanın örneklemine ait yıllık mali veriler panel veri analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Panel veri analizi, zaman (t) boyutuna da sahip olan yatay kesit (n) verilerin panel veri modelleri yardımıyla ekonomik ilişkilerinin tahmin edilmesidir (Tatoğlu, 2016, s. 6).

Panel veri modeli aşağıdaki gibi formüle edilebilir,

$$Y = \alpha + \beta X + u \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (1)$$

Model 1'de yer alan formülün açılımı aşağıdaki gibidir;

Y = bağımlı değişken

X = bağımsız değişken

α = sabit parametre

β = eğim parametresi

u = hata terimi

i alt indisi = (birey, firma, şehir, ülke gibi) birimleri

t alt indisi = (gün, ay, yıl gibi) zamanı göstermektedir (Tatoğlu, 2021, s. 7).

Yalnızca yatay kesit ya da zaman serisi verilerinin incelendiği analizlerine göre hem yatay hem de zaman serisi verisinden oluşan panel veri analizinin daha fazla bilgi muhteva etmesi dolayısıyla, istatistiksel analizlerde panel veri analizi yöntemi daha çok kullanılmaktadır (Gökbulut, 2009, s. 143).

Analizde yer verilen tüm değişkenler ve kısaltmaları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Bağımlı ve bağımsız değişkenler tablosu

Bağımlı Değişkenler		
Adı	Kısaltması	Formülü / Açıklama
Aktif Kârlılık	AKKAR	Dönem Net Karı / Aktif Toplam
Özkaynak Kârlılığı	ÖZKAR	Dönem Net Karı / Özkaynak
Bağımsız (İçsel) Değişkenler		
Faiz Gelirleri Oranı	FAİZGEL	Faiz Gelirleri / Aktif Toplam
Faiz Giderleri Oranı	FAİZGİD	Faiz Giderleri / Aktif Toplam
Sermaye Yeterlilik Oranı	SYO	Özkaynak / Toplam Riske Esas Tutar
Bağımsız (Dışsal) Değişkenler		
Dolar Kuru	DOLAR	Merkez Bankası Efektif Döviz Alış Kuru*
Altın	ALTIN	Gram Altın TL**
Faiz Oranı	FAİZ	Bankalara Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları / 3 Aya Kadar Vadeli (TL Üzerinden Açılan Mevduatlar)**
Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	KBGSYİH	Mevsim etkisinden arındırılmış cari fiyatlarla harcamalar yöntemiyle gayri safi yurt içi hasıla değeri (000 TL)***
Enflasyon Oranı	ENF	TÜFE

*<https://tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

**<https://evds2.tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

***<https://tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Tablo 2’de görüleceği üzere çalışmada aktif kârlılık ve özkaynak kârlılığı çalışmanın bağımlı değişkenlerini, faiz gelirleri oranı, faiz giderleri oranı ve sermaye yeterlilik oranı içsel bağımsız değişkenlerini, dolar kuru, gram altın fiyatı, üç aya kadar vadeli faiz oranı, kişi başı gayri safi yurt içi hasıla ve enflasyon oranı ise bağımsız dışsal değişkenleri oluşturmaktadır.

Çalışmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerinde etkisi olup olmadığını, etkisi varsa hangi yönde (+/-) ve ne düzeyde olduğunu tespit edebilmek amacıyla oluşturulan panel veri modelleri aşağıdaki gibidir;

$$AKKAR_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}FAİZGEL_{it} + \beta_{it}FAİZGİD_{it} + \beta_{it}SYO_{it} + \beta_{it}DLR_{it} + \beta_{it}ALTN_{it} + \beta_{it}FAİZ_{it} + \beta_{it}KBGSYİH_{it} + ENF_{it} + u_{it} \quad (2)$$

$$ÖZKAR_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}FAİZGEL_{it} + \beta_{it}FAİZGİD_{it} + \beta_{it}SYO_{it} + \beta_{it}DLR_{it} + \beta_{it}ALTN_{it} + \beta_{it}FAİZ_{it} + \beta_{it}KBGSYİH_{it} + ENF_{it} + u_{it} \quad (3)$$

Model 2 ve 3’te $i=1, \dots, 11$ çalışma kapsamına alınan bankaları, $t=2010, \dots, 2023$ zamanı ifade etmektedir. Modellerde yer alan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere ilişkin sonuçlar Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3

Tanımlayıcı istatistikler tablosu

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
AKKAR	1,74	1,21	-2,21	6,73
ÖZKAR	16,37	12,35	-31,42	60,92
FAİZGEL	7,97	2,20	3,12	14,21
FAİZGİD	4,19	1,83	0,77	12,01
SYO	17,99	6,69	12,78	75,22
DLR	7,13	7,82	1,54	29,42
ALTN	405,48	531,29	68,04	1.984,48
FAİZ	16,56	11,30	8,17	52,50
KBGSYİH	67.266,54	78.850,84	15.964,35	311.109,40
ENF	19,97	19,71	6,16	64,77

Çalışmanın değişkenlerine ilişkin Tablo 3'te yer alan tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, gözlem dönemine (2010-2023) ilişkin bankalarda ortalama aktif karın %1,74, özkaynak kârlılığının %16,37, toplam varlıklar içindeki faiz geliri payının %7,97, faiz giderleri payının %4,19, sermaye yeterliliği oranının 17,99, ortalama dolar kurunun 7,13 TL/\$, ortalama gram altın fiyatının 405,48 TL/gr, ortalama üç aylık faiz oranının %16,56, ortalama kişi başı gayri safi yurt içi hasılanın 67.266,54 TL ve ortalama enflasyonun %19,97 olduğu görülmektedir.

3.3. Bulguların değerlendirilmesi

Bir zaman serisinin istatistiksel analizi aşamasına geçmeden önce seriyi oluşturan sürecin zaman içinde sabit olup olmadığı (birim kök içerip içermediği) bilinmesi gerekmektedir. Zaman içinde sabit olmayan seriler kullanılarak yapılan ekonometrik analizler, sapmalı sonuçlara yol açabilirler (Tatoğlu, 2013, s.199). Diğer taraftan, analiz dönemi 10-15 yıl gibi nispeten kısa sayılabilecek bir zaman diliminden oluştuğunda, seriyi oluşturan sürecin zaman içinde sabit olduğu varsayılmakta ve birim kök analizi yapılmamaktadır. Karlsson ve Lothgren (1999) çalışmalarında, seriyi oluşturan süreç ile ilgili T'nin küçük olması halinde panel birim kök testlerinin açıklama gücünün düşük olduğunu, panelde büyük oranda durağan seri olması halinde bile tüm panelin durağan olmadığı sonucuna varma riski olduğunu savunmuşlardır. Böyle bir riski dikkate alarak yapılan bu çalışmada birim kök analizi yapılmamıştır.

Panel veri analizi yönteminde kullanılan üç temel model bulunmaktadır. Bunlar; havuzlandırılmış en küçük kareler modeli (HEKK), sabit etkiler (SE) modeli ve tesadüfi etkiler (TE) modelidir. Hangi modelin uygulanacağına karar verebilmek açısından bazı testlerin uygulanması gerekmektedir. Bu testler F testi, LM testi ve Hausman testi olup, sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur. Bu testlerden F testi ve LM testi " H_0 : birim ve zaman etkisi yoktur" hipotezini test ederken, Hausman testi " H_0 : sabit etkiler modeli tutarlıdır, tesadüfi etkiler modeli tutarlıdır ve etkindir" hipotezini test etmektedir.

Tablo 4

Uygun tahmincinin belirlenmesi

	F Testi		LM Testi		Hausman Testi	
	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
Model 2	9,91	0,00	134,91	0,00	5,04	0,65
Model 3	4,33	0,00	28,70	0,00	179,22	0,00

Tablo 4'te yer alan testlere ilişkin istatistik ve olasılık değerleri incelendiğinde, her iki model için de F testi ve LM testinin H_0 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre analiz kapsamındaki modellere sabit

etkiler (SE) ya da tesadüfi etkiler (TE) yöntemlerinden birinin uygulanması gerekmektedir. Hangi yöntemin modele uygun olduğuna karar verebilmek için her iki modele de Hausman testi yapılmıştır ve elde edilen test sonuçlarına göre 2 no'lu modele tesadüfi etkiler (TE), 3 no'lu modele ise sabit etkiler (SE) yönteminin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Uygun tahminci belirlendikten sonra modele normallik varsayımı sınaması yapılır. Normallik varsayımı, bağımsız değişkenlerin koşulu altında hata terimlerinin normal dağıldığı anlamına gelmektedir. Bu varsayım HEKK, sabit etkiler (SE) ve tesadüfi etkiler (TE) modellerinin tahmin edilmesi için zorunlu olmamakla birlikte kalıntıların normal dağılım göstermesi, hipotez testlerinin gerçekleştirilmesinde önemli kolaylıklar sağlamaktadır (Çınar, 2021, s. 508).

Normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığını test etmek için HEKK, SE ve TE modellerinde farklı sınamalar yapılmaktadır. Varsayım tüm modeller için; " H_0 : Hata terimi normal dağılmaktadır" hipotezi ile test edilir. Tesadüfi etkiler ve sabit etkiler yöntemlerinde normallik varsayımı D'Agostina, Belanger ve D'Agostino testi ile yapılmaktadır. Yapılan test sonuçlarına göre Model 2 için (Prob Chi(2): 0,06 > 0,05 olduğundan) hata terimlerinin normal dağıldığı ve Model 3 için ise (Prob Chi(2): 0,00 < 0,05 olduğundan) hata terimlerinin normal dağılmadığı belirlenmiştir.

Modelin tahmini öncesinde değişkenlere yönelik spesifikasyon hatası testi uygulanmıştır. Spesifikasyon hatası genel olarak, modelin fonksiyonel biçiminin yanlış seçilmesi, modele gereksiz değişken alınması ya da gerekli değişkenlerin alınmamasının belirlenmesi için kullanılmaktadır. Modellerin spesifikasyon hatasına ilişkin RESET (Regression Specification Error Tests) Test sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Spesifikasyon hatası test sonuçları

Test Adı	Model 2 Olasılık	Model 3 Olasılık
Ramsey Specification ResetF Test	0,04	0,03
DeBenedictis-Giles Spesification ResetL Test	0,16	0,17
DeBenedictis-Giles Spesification ResetS Test	0,08	0,31

Spesifikasyon hatası testlerinin hepsi " H_0 : Spesifikasyon hatası yoktur" hipotezini test etmektedir. Tablo 5'te yer alan test istatistiklerine göre her iki model için de Ramsey testi (olasılık değeri < 0.05 olduğundan) H_0 hipotezi reddedilirken, ResetL ve ResetS testlerinin (olasılık değerleri > 0.05 olduğundan) H_0 hipotezleri reddedilememektedir. Her iki model için de toplam üç testin ikisi reddedilemediğinden modellerin fonksiyonel biçiminin doğru seçildiği, diğer bir ifadeyle modellerden atılması ya da modellere dâhil edilmesi gereken değişken/değişkenler olmadığı söylenebilir.

Yapılacak ekonometrik analiz için doğru ve güvenilir sonuçlar verebilmesi için analizde yararlanılan modelin temel varsayımları sağlaması gerekmektedir. Bu temel varsayımlar; heteroskedasite (hata teriminin birim içinde ve birimlere göre varyansının sabit olması), otokorelasyon (hata terimlerinin birim için ve birimler arasında ilişkisiz olması) ve birimler arası korelasyondur (değişkenler arasında çoklu doğrusallık bulunmaması) (Tatoğlu, 2013, s. 199). Bu varsayımların sağlanmaması durumunda modeldeki standart hataların, t ve f istatistiklerinin, R²'nin ve güven aralıklarının geçerliliği etkilenmektedir. Bu nedenle, modelde değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyondan en az biri varsa parametre tahminleri değiştirilmeden standart hatalar düzeltilmeli (dirençli standart hatalar elde edilmeli) ya da uygun yöntemlerle tahmin yapılmalıdır (Tatoğlu, 2016, s. 241).

Araştırmada yararlanılan modellerin temel varsayımları sağlayıp sağlamadığının kontrolü amacıyla tesadüfi etkiler yöntemiyle tahmin edilen 2 nolu model için; Levene, Brown ve Forsythe'nin Testi ve Bhargava, Franzini ve Narendranathan Testi, sabit etkiler yöntemiyle tahmin edilen 3 nolu model için; Wald Testi, Bhargava, Franzini ve Narendranathan Testi & Baltagi-Wu Testi ve Breush-Pagan Lagrange Çarpımı testleri yapılmıştır. Bu testlerin hipotezleri; " H_0 : değişen varyans yoktur", " H_0 : otokorelasyon yoktur" ve " H_0 : birimler arası korelasyon yoktur" şeklindedir. Temel varsayım test sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

Model varsayımlarının testleri

	Değişen Varyans		Otokorelasyon		Birimler Arası Korelasyon	
	İstatistik	Olasılık	Durbin Watson	BaltagiWU	İstatistik	Olasılık
Model 2	0,36	0,95	0,99	1,24	-	-
Model 3	130,52	0,00	1,10	1,35	138,81	0,00

Tablo 6’de yer alan varsayım test sonuçlarına göre Model 2’de değişen varyans olasılık değerleri (0,95) > 0,05 olduğu için H_0 reddedilemezken, Model 3 değişen varyans olasılık değeri (0,00) < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilmektedir. Diğer bir ifadeyle Model 2’de varyans sabit iken, Model 3’te değişen varyans problemi vardır. 154 gözlem sayısı için %5 güven aralığında Durbin Watson d testi tablosunda d istatistiğinin dL (alt) sınır değeri 1,675 ve dU (üst) sınır değeri 1,863 olarak tespit edilmiştir. Model 2’nin Durbin Watson test istatistik değerinin 0,99 ve Model 3’ün Durbin Watson test istatistik değerinin 1,10 olduğu değerlendirildiğinde, her iki modelde de önemli derecede pozitif otokorelasyon olduğu ifade edilebilir. Tesadüfi etkiler yönteminde birimler arası korelasyona bakılmazken, sabit etkiler yönteminde birimler arası korelasyon modelin sağlaması gereken varsayımlar arasında yer almaktadır. Model 3’ün birimler arası korelasyon olasılık değeri (0,00) < 0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilmiştir. Diğer bir ifadeyle Model 3’te birimler arası korelasyon sorunu vardır. Sonuç olarak Model 2’de değişen varyans yoktur ancak otokorelasyon vardır. Model 3’te ise değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon vardır. Buna göre Model 2’nin tahmin edilmesinde AR(1) Kalıntı Değerler Regresyon Modeli ve Model 3’ün tahmin edilmesinde Driscoll-Kraay dirençli tahmincisinden yararlanılarak ulaşılan test sonuçları Tablo 7 ve Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 7

Bankaların aktif kârlılığını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin araştırıldığı analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t İstatistik	Olasılık (Prob)
FAİZGEL	0,42	0,06	7,03	0,00
FAİZGİD	-0,53	0,07	-7,33	0,00
SYO	-0,00	0,00	-0,06	0,95
DLR	-0,33	0,14	-2,37	0,01
ALTN	0,00	0,00	1,51	0,13
FAİZ	-0,01	0,01	-1,42	0,15
KBGSYİH	0,00	0,00	4,36	0,00
ENF	0,03	0,01	3,22	0,00
C	0,25	0,37	0,68	0,49
Wald Chi2	298,98	Olasılık (Prob)	0,00	
R²	0,69			

Borsada İstanbul Banka Sektöründe işlem gören bankaların aktif kârlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin araştırıldığı Tablo 7 analiz sonuçlarına göre, modelin istatistiki olarak anlamlı ve modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünün % 69 düzeyinde olduğu hesaplanmıştır. Analiz bulguları itibarıyla; çalışmanın bağımsız değişkenlerinden olan faiz geliri oranı (FAİZGEL), kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (KBGSYİH) ve enflasyonun (ENF) %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, faiz gideri oranı (FAİZGİD) ve dolar kurunun (DLR) ise %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile içsel değişkenlerden faiz geliri oranı, dışsal değişkenlerden de kişi başı gayri safi yurt içi hasıla ile enflasyon artarken bankaların aktif kârlılıkları artmakta, içsel değişkenlerden faiz giderleri oranı dışsal değişkenlerden de dolar kuru artarken bankaların aktif kârlılığı azalmaktadır.

Tablo 8

Bankaların özkaynak kârlılığını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin araştırıldığı analiz sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t İstatistik	Olasılık (Prob)
FAİZGEL	2,85	0,48	5,82	0,00
FAİZGİD	-5,49	0,77	-7,11	0,00
SYO	-0,13	0,06	-2,11	0,06
DLR	-4,43	1,02	-4,33	0,00
ALTN	0,02	0,01	1,69	0,12
FAİZ	-0,06	0,06	-1,03	0,32
KBGSYİH	0,00	0,00	11,48	0,00
ENF	0,70	0,07	9,06	0,00
C	11,49	2,27	5,04	0,00
F	1.117,09	Olasılık (Prob > F)	0,00	
R ²	0,76			

Borsada İstanbul Banka Sektöründe işlem gören bankaların özkaynak kârlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin araştırıldığı Tablo 8 analiz sonuçlarına göre, modelin istatistiki olarak anlamlı ve modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünün %76 olduğu hesaplanmıştır. Analiz bulguları itibarıyla; çalışmanın bağımsız değişkenlerinden olan faiz geliri oranı (FAİZGEL), kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (KBGSYİH) ve enflasyonun (ENF) %5 anlamlılık düzeyinde özkaynak kârlılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, faiz gideri oranı (FAİZGİD) ve dolar kurunun (DLR) ise %5 anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile içsel değişkenlerden faiz geliri oranı, dışsal değişkenlerden de kişi başı gayri safi yurt içi hasıla ile enflasyon artarken bankaların özkaynak kârlılıkları artmakta, içsel değişkenlerden faiz giderleri oranı dışsal değişkenlerden de dolar kuru artarken bankaların özkaynak kârlılığı azalmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre değişkenler itibarıyla literatürdeki araştırmalarla uyum/uyumsuzluk durumu:

- Bankaların faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranını temsilen “FAİZGEL” içsel bağımsız değişkeni anlamlı ve pozitif tespite ilişkin; Ayaydın ve Karakaya (2014), Kırkiç (2018) Güler (2019) ve Aydın (2019) ile uyumlu ancak Yıldız (2018) ile istatistiki olarak anlamlı ilişki tespit edilemediği dolayısıyla uyumsuz olduğu,
- Kişi başına düşen milli hasılayı temsilen “KBGSYİH” dışsal bağımsız değişkeni anlamlı ve pozitif tespite ilişkin; literatürde bu oran ile benzer şekilde GSYİH oranı ile ilişkili tespitler yönüyle; Ata (2009), Aydın (2019) ve Akgüneş (2021) ile uyumlu olduğu ancak Karakuş ve Küçük (2016) ile negatif yönde etki dolayısıyla uyumsuz olduğu,
- Ülke enflasyon oranını temsilen “ENF” dışsal bağımsız değişkeni anlamlı ve pozitif tespite ilişkin; Kaya (2002), Atasoy (2007), Athanasoglou v.d., (2008), Trujillo-Ponce (2013), Sarıtaş (2016), Aydın (2019) ve Akgüneş (2021) ile uyumlu olduğu ancak Sufian ve Habibullah (2009), Gündoğdu ve Aksu (2011), Akbaş (2012), Karakuş ve Küçük (2016) negatif yönlü etki olduğu ve Demirel vd. (2021) anlamlı ilişki olmadığı dolayısıyla uyumsuz olduğu,
- Bankaların faiz giderlerinin toplam aktiflere oranını temsilen “FAİZGİD” içsel bağımsız değişkeni anlamlı ve negatif tespite ilişkin; Kırkiç (2018) ile uyumlu olduğu,
- Döviz kuru bağlamında kullanılan Amerikan Dolarını temsilen “DOLAR” dışsal bağımsız değişkeni anlamlı ve negatif tespite ilişkin; Çakırcalı (2015) ile anlamlı olması, Karakuş ve Küçük (2016) ile Kırkiç (2018) negatif yönlü olması dolayısıyla uyumsuz olduğu,
- Bankaların sermaye yeterlilik oranını temsilen “SYO” içsel bağımsız değişkeni ile anlamlı etki olmadığına ilişkin; Yüksel vd. (2018) ile uyumlu ancak Dizgil (2017) pozitif yönlü ilişki olması itibarıyla ve Ata (2009) ve Güler (2019) çalışmalarında negatif yönlü etki olduğu dolayısıyla

uyumsuz olduğu,

- Kıymetli madenler bağlamında gram altını temsilen “ALTIN” dışsal bağımsız değişkeni ile anlamlı etki olmadığına ilişkin; bu değişkeni kullanmış bulunan literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı,
- Mevduat yatırım ile ilgili faiz oranını temsilen “FAİZ” dışsal bağımsız değişkeni ile anlamlı olmadığına ilişkin ise; Riaz ve Mehar (2019) anlamlı olması dolayısıyla uyumsuz olduğu şeklindedir.

4. Sonuç

Türkiye ekonomisi için bankalar önemli bir işlev görmekte olup, 2024 yılı itibarıyla aktif büyüklüklerine göre, finansal sektörde bankacılık sektörünün payı yüzde 73,1 olarak gerçekleşmiştir. Bankalar faaliyetleri gereği fon fazlası olan ekonomik birimlerden mevduat toplarlar ve topladıkları fonları fon ihtiyacı bulunan ekonomik birimler için krediye dönüştürmek suretiyle finansal aracılık hizmeti görürler. Mevduat bankaları topladıkları fonlarla birlikte elde ettikleri yabancı kaynakları ve özkaynakları da faiz kazancı elde etmek için değerlendirirler. Bankalar finans sektörü olarak ekonominin belkemiği ve ekonomik büyümenin ana unsurlarıdır.

İşletmeler kâr elde etmek üzere kuruldukları dolayısıyla kârlılık rasyosu tüm işletmeler yönünden önemli bir performans ölçütüdür. Kârlılığı tespit etmede özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı oranı kullanılmaktadır. Banka ortakları yönünden aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı önemli bir rasyo olup, bu oranda olası gelişmeler dikkatle takip edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye ekonomisi açısından önem arz eden bankalardan Borsa İstanbul kapsamında işlem görenlerin 11 adet bankanın kârlılıkları üzerinde etkili olan faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada yapılan analize temel teşkil eden veriler, Türkiye Bankalar Birliğince hazırlanmış bulunan Türkiye'de Bankacılık Sistemi Seçilmiş Rasyolar istatistik raporlarından elde edilmiştir. Analize dâhil bankaların 2010-2023 yılları arasında özkaynak kârlılığına ve aktif kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörler araştırılmıştır. Çalışmada, iki ayrı model kurularak bu iki modelde aktif kârlılık ve özkaynak kârlılık rasyoları bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmanın içsel bağımsız değişkenlerini faiz gelirleri/aktif toplamı, faiz giderleri/aktif toplamı, sermaye yeterlilik oranı oluştururken, dışsal bağımsız değişkenlerini ise dolar kuru (TL/\$), gram altın fiyatı (TL/gr), faiz oranı (%), kişi başı gayri safi hasıla (TL) ve enflasyon oranı (%) oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda modellere göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde,

- Aktif Kârlılığının bağımlı değişken olduğu modelde; faiz geliri oranı (FAİZGEL), kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (KBGSYİH) ve enflasyonun (ENF) %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, faiz gideri oranı (FAİZGİD) ve dolar kurunun (DLR) ise %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
- Özkaynak Kârlılığının bağımlı değişken olduğu modelde; faiz geliri oranı (FAİZGEL), kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (KBGSYİH) ve enflasyonun (ENF) %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde özkaynak kârlılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, faiz gideri oranı (FAİZGİD) ve dolar kurunun (DLR) ise %5 istatistiki anlamlılık düzeyinde aktif kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmanın konusu kapsamında literatür incelendiğinde, genel olarak uyumlu sonuçlar elde edildiği görülmekle birlikte kapsamlı veri seti ile geniş perspektifte uygulanan araştırma çalışması bankalar ile ilgili özgün bir analize sahiptir. Bu analiz seçilen içsel bağımsız değişkenler ve dışsal bağımsız değişkenlerin isabetli olması hasebiyle aktif kârlılığına ve özkaynak kârlılığına etki eden faktörlerin tespiti açısından literatüre katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Araştırmacıların daha sonra süreç içerisinde aktif ve özkaynak kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörlerin farklı sektörlerdeki şirketler ile ilgili araştırma yapmalarına imkân sağlayacağı düşünülmektedir. Bundan sonraki çalışmalarda farklı banka grupları ile ilgili karşılaştırma yapılarak bankaların aktif kârlılığına ve özkaynak kârlılığına etki eden faktörlerle ilgili değişik çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Bankacılık sektörüne yönelik öneriler bağlamında; içsel faktörlerden faiz geliri oranı, dışsal faktörlerden ise kişi başı gayri safi hasıla ve enflasyon oranı kârlılıklar üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu için faiz gelirleri oranı üzerinde daha etkili faaliyetlerde bulunarak, dışsal faktörlerden kişi başı gayri safi yurt içi hasıla ve enflasyon oranını dikkate alarak bilançolarında ve kar-zarar tablolarında kârlılığı arttıracak önlemler alarak firma değerlerini yükseltme çabalarının artması beklenmektedir. Ayrıca; ekonomik büyüme ve gelişmeyi destekleyen temel bir yapı taşı olan bankaların gelişmesi ve fonksiyonlarını daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için, özkaynaklarını arttırmaları, muhtemel risklere karşı likit varlıklarını güçlendirmeleri gerekli görülmektedir. Türkiye’de bankacılık sisteminin, mali regülasyon ve kontrol mekanizmaları sayesinde, temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerini daha verimli olarak yerine getirmesi beklenmektedir.

Yazar beyanı

Araştırma ve yayın etiği beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik kurul onayı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Yazar katkıları

Yazar çalışmayı tek başına hazırlamıştır.

Çıkar çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek beyanı

Bu çalışma için herhangi bir destek alınmamıştır.

Kaynakça

- Akbaş, H. E. (2012). Determinants of bank profitability: an investigation on Turkish banking sector. *Öneri*, 10(37), 103-110.
- Akgüneş, A. O. (2021). Finansal risklerin banka kârlılığı üzerine etkisi: BİST banka endeksi üzerine bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23(3), 556-576. Doi: <https://doi.org/10.31460/mbdd.833699>
- Ata, A. (2009). Kriz sonrası Türkiye’de mevduat bankaları kârlılığına etki eden faktörler. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(2), 137-151.
- Atasoy, H. (2007). *Türk bankacılık sektöründe gelir-gider analizi kârlılık performansının belirleyicileri* (Yayınlanmamış uzmanlık yeterlilik tezi). TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Athanasoglou, P., Brissimis, S., ve Delis, M. (2008). Bank-Specific, industry-specific and macroeconomic determinants of bank profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 121-136. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2006.07.001>
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189.
- Ayaydın, H. ve Karakaya, A. (2014). The effect of bank capital on profitability and risk in Turkish banking. *International Journal of Business And Social Science*, 5(1), 252-271.
- Çakırcalı, A. E. (2015). *Kârlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Çerçi, G. (2011). *Bankalarda kârlılık analizi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana
- Çınar, M. (2021), *Panel veri ekonometrisi*, Bursa: Ekin Kitapevi.
- Demirel, B. L., Koçyiğit, S. Ç., ve Kevser, M. (2021). Makroekonomik değişkenler ve içsel faktörler ile bankaların finansal performansı arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 598-611. Doi: <https://doi.org/10.25287/ohuibf.754245>

- Dizgil, E. (2017). Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığını etkileyen mikro düzeyli faktörler üzerine ampirik bir araştırma. *BDDK Bankacılık Ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 11(2), 31-52.
- Erbir, M. (2020). Özel sermayeli mevduat bankalarında karlılığa etki eden faktörler. uluslararası finansal *Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 43-62
- Gülen, M. (2015). *Bankacılık sektöründe kamu ve özel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hitit Üniversitesi, Çorum
- Güler, S. (2019), Banka kârlılık oranlarının panel veri analizi ile değerlendirilmesi: Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının karşılaştırılması. *İzmir Democracy University Social Sciences Journal*. 2(2), 173-190.
- Gündoğdu, F. ve Aksu, H. (2011). Mevduat bankacılığında kârlılık ve makroekonomik değişkenler ilişkisi Türkiye üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı*, 243-270.
- Gökbulut, R. İ. (2009). *Hissedar değeri ile finansal performans ölçütleri arasındaki ilişki ve İMKB üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Islam, M. S. ve Nishiyama, S. I. (2016). The determinants of bank profitability: dynamic panel evidence from south asian countries. *Journal of Applied Finance and Banking* 6(3), 77-93.
- Karakuş, R. ve Küçük, Ş. Y. (2016). Katılım bankalarında kârlılığın belirleyicileri: Türkiye örneği için bir panel veri analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 119-133.
- Karlsson, S. ve Lothgren, M. (1999). On the Power and Interpretation of Panel Unit Root Test. *Working Paper Series in Economics and Finance*, (299), 1-10.
- Kaya, Y.T. (2002). *Türk bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicileri 1997-2000*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, MSPD Çalışma Raporları:2002/1.
- Kırkiç, B. (2018). *Türk bankacılık sisteminde kârlılık analizi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü Working Paper Series, WPS NO/ 178 / 2018-05
- Küçükbay, F. (2017). Banka kârlılığını etkileyen faktörler: Avrupa Birliği bankaları ve Türk bankaları arasında bir karşılaştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(1). Doi: <https://doi.org/10.18657/yonveek.295445>
- Riaz, S. ve Mehar, E. (2013). The impact of bank specific and macroeconomic indicators on the profitability of commercial banks. *The Romanian Economic Journal*, 16, 91-110.
- Samirkaş, M. C., Evcı, S. ve Ergün, B. (2014). Türk bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 117-134. Doi: <https://doi.org/10.18025/kauibf.60856>
- Sarıtaş, H., Uyar, S.G.K. ve Gökçe, A. (2016). Banka kârlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin sistem dinamik panel veri modeli ile analizi: Türkiye araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 11(1), 87-108.
- Sönmez, F., Zontul, M., ve Bülbül, Ş. (2015). Mevduat bankalarının kârlılığının yapay sinir ağları ile tahmini: bir yazılım modeli tasarımı. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 9(1), 9-46.
- Sufian, F., ve S., H. M. (2009). Determinants of bank profitability in a developing economy: empirical evidence from Bangladesh. *Journal of Business Economics and Management*, 207-217. Doi: <https://doi.org/10.3846/1611-1699.2009.10.207-217>
- Trujillo-Ponce, A. (2013). What determines the profitability of banks evidence from Spain. *Accounting & Finance*, 53(2), 561-586. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-629X.2011.00466.x>
- Tatoğlu, F.Y. (2013). *İleri panel veri analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tatoğlu, F.Y. (2016). *Panel veri ekonometrisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tatoğlu, F.Y. (2021). *Panel veri analizi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notları. http://Auzefkitap.Istanbul.Edu.Tr/Kitap/Ekonometri_Ue/Panelverianalizi.Pdf, (Erişim Tarihi: 10/01/2021).
- Türkiye Bankalar Birliği (2025) Bankalarımız 2024, Yayın No: 358, TBB Yayıncı Sertifika No: 52317, <https://www.tbb.org.tr/sites/default/files/raporlar/54434/ekler/bankalarimiz-2024.pdf> (Erişim Tarihi: 30.05.2025)
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, <https://tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası , <https://evds2.tcmb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Türkiye İstatistik Kurumu, <https://tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.01.2025)

Yıldız, Ö.D. (2018). *Panel veri analizi ile Türk ticari bankacılık sektöründe kârlılık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul

Yüksel, S., Muhtarov, S., Mammadov, E. ve Özsari, M. (2018). Bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicileri: Sovyet sonrası ülkelerin analizi. *Ekonomi Dergisi*, 6(3). Doi: <https://doi.org/10.3390/Economies6030041>